

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง เล่าความตามแห่ : ภาพสะท้อนทางภาษาและวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนและเสนอผลการวิจัยตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาของหนังสือเล่าความตามแห่
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางภาษาในหนังสือเล่าความตามแห่
3. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทยทางด้านเทศน์มหาชาติในหนังสือเล่าความตามแห่

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง เล่าความตามแห่ : ภาพสะท้อนทางภาษาและวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทย สรุปผลของการศึกษาวิจัย พบว่า

เนื้อหาของหนังสือเล่าความตามแห่

เนื้อหาในหนังสือเล่าความตามแห่ของ พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์ สำนักวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชววิหาร เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการแห่ในการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ คือ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วันประเวศน์ กัณฑ์ชูชก

กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์มหาธาต กัณฑ์กษัตริย์
กัณฑ์นครกัณฑ์

ภาพสะท้อนทางภาษาในหนังสือเล่าความตามแหล่ง

ภาพสะท้อนทางภาษาที่พบในหนังสือเล่าความตามแหล่งสรุปได้ตามลำดับ ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านร้อยกรอง
2. องค์ประกอบทางด้านวรรณกรรม

องค์ประกอบทางด้านร้อยกรอง

องค์ประกอบทางด้านร้อยกรอง ของบทประพันธ์ในหนังสือเล่าความตามแหล่ง มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ซึ่งผู้ประพันธ์เลือกรูปแบบที่สอดคล้องกับเนื้อหา มีกลวิธีการแต่งที่น่าสนใจ การใช้ถ้อยคำที่ไพเราะสละสลวย และให้อารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน รวมทั้งให้ความบันเทิงและความคิดสร้างสรรค์ด้วย ประกอบด้วย การใช้ถ้อยคำหึงดงาม การสร้างจินตภาพ การใช้โวหารภาพพจน์ สัมผัสสระ สัมผัสอักษร

องค์ประกอบทางด้านวรรณกรรม

การวิเคราะห์คุณค่าของวรรณกรรมด้านวรรณศิลป์ ด้านเนื้อหาสาระ คุณค่าด้านสังคม การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินค่าของวรรณกรรมด้าน 1) รูปแบบการประพันธ์ หรือฉันทลักษณ์ในการแต่ง 2) ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง 3) ความไพเราะ 4) สาระของเนื้อหา 5) รสวรรณคดี ได้แก่

1. รติ (ศฤงคารรส) หรือรสรัก ตามศัพท์มุ่งหมายเอาความรักระหว่างหนุ่มสาวเป็นจุดใหญ่ เช่น การพรรณนาความสวยงาม ของสตรีหรือบุรุษที่รูปงามเสียงเพราะชวนให้น่ารัก น่ายินดี น่าอภิรมย์ชมชื่น ในกัณฑ์ชูชกตอนชูชกยลโฉมอมิตตดาว่า

โส ชูชโก วันนั้นชูชกเฒ่าชรา ต่ ทิสวา เมื่อเห็นรูปเจ้าอมิตตดาบุพเพว้แรกรุ่งสุนทรเด็กดรุณี แ่งน้อยหน้านวลฉวีวรรณเพริศพรังพราย ชะชวยฉลาดเฉลียวโฉมเฉลา คั่งว่าพฤติโคเคาเฒ่าชราจร ครั้นว่าแลเห็นเหยื่อหล้าอ่อนออกโอชโอษฐ์อ้า ดังนี้เป็นต้น

2. हास्य (हास्यरस) รสขำ ยิ้มแย้ม หัวเราะครื้นเครง สนุกสนาน สามารถทำให้รู้สึกขำ ยิ้มกับรูปที่เห็น หนังสือที่อ่าน เสียงที่ได้ยิน ทำให้เพลิดเพลินสดชื่น สัมทุกข์ ดับกลิ่น บรรเทาโทษไปชั่วขณะ เช่น นิทานชวนหัวและภาพการ์ตูน ล้วนแต่เป็นเรื่องชวนให้สนุกเพลิดเพลินดับกลิ่นและคลี่คลายความตึงเครียดได้ ในกัณฑ์ชูชกก็เป็นกัณฑ์ที่ตกลงขบขันผู้ฟังจะได้รับความรื่นเริงบันเทิงใจ มีอารมณ์สนุกสนานไปกับบทบาทของชูชก

3. โสกะ (กรูณารส) รสสงสาร โสกะ เสรีใจ ทำให้คนอ่านคนฟังใจเหี่ยวแห้งสลดถึงกับ น้ำตาไหล นึกลำบาก เวทนาบุคคลในท้องเรื่องเพราะเห็นความทุกข์ยากก็พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย เช่นในกัณฑ์กุมารและกัณฑ์มัทรี ผู้ฟังจะอดใจสงสารไม่ได้ทีเดียวต้องหลังน้ำตาค้นมามากต่อมากแล้ว

4. โทษะ (รุทรส) รสโกรธ ผิดใจ ไม่พอใจ ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังฉุนเฉียว ขัดใจ เคืองใจใน ถ้อยคำ ในการกระทำของบุคคลในท้องเรื่องว่าไม่ชอบธรรม ข่มเหง ดูหมิ่นเหยียดหยาม เสีย ศิลธรรมของสังคม ทนฟังทนดูด้วยความสงบอยู่ไม่ได้ต้องประนามด้วยถ้อยคำอันเผ็ดร้อนออกมาทันทีที่มี รสชาติเช่นนี้หาได้ง่ายมาก ด้วยเราเคยพบเคยเห็นเคยได้ยิน แม้แต่เราก็เคยโกรธเหมือนกัน ในกัณฑ์หิมพานต์ชาวเมืองสีพีก็ โกรธพระเวสสันดรถึงขนาดพากันเดินขบวนขับไล่ให้ออกจาก เมือง

5. อุสสาหะ (วีรรส) รสกล้า แก้วกล้า อาจหาญ เอามาใช้เป็นสัญลักษณ์ของนักรบที่ไม่ พรันพริ้งเสียดสละชีวิตต่อสู้เพื่อรักษาความเป็นธรรม รักษาเกียรติยศชื่อเสียง เหมือนพระชาติและ พระกัณฑ์ก้าวขึ้นมาจากสระบัว ก็เพราะความกล้าและต้องการรักษาเกียรติยศชื่อเสียง

6. ภยะ (ภยานกรส) รสกลัว สะดุ้ง หวาดเสียวที่เกิดเพราะอ่าน ฟัง รู้เห็นทุกข์โทษของ การทำบาป ประพฤติทุจริต กลัวภัยในนรก กลัวโรคติดต่อ กลัวป่า กลัวน้ำท่วม กลัวลมพัด กลัวอด อดอยาก กลัวถูกตีปีศาจ คำมีดไม่กล้าออกจากเรือน แม้แต่เรือนก็ต้องปิดหน้าต่าง ที่สุดแม้แต่ลมพัด เย็นๆก็ขนลุกต้องหยุดอ่านหนังสือที่พรรณนาไว้น่ากลัว ในกัณฑ์ชูชกตอนพราณเจตบุตรจะยิงชูชก ชูชกก็เกิดความสอ่ดุ้งกลัวเหมือนกัน

7. ชิกุจณา (พิภตสรส) รสเกลียด ขยะแขยง ทำให้ผู้อ่านผู้ฟังซังน้ำหน้าบุคคลที่ได้ พรรณนาความชั่วร้ายไว้ต่างๆ ว่าเป็นคนคดโกง เป็นคนใจจืดใจดำ ไม่มีความเมตตาปราณี เลวทราม ต่ำช้า เกิดความเกลียดชัง ไม่อยากพบเห็นแม้แต่ชื่อก็ไม่อยากได้ยิน เช่น โจรผู้ร้ายในเรื่องต่างๆ บาง เรื่องพรรณนาความปฏิกลของ กเพชรไว้ทำให้นึกเกลียด สะอิดสะเอียนในศพที่น่าเปื่อยขึ้นพอง ทำให้คลื่นไส้อาเจียนถึงมือหน้าแม่ในร่างกายของตนเอง ด้วยคิดเห็นว่าวันหนึ่งจะต้องเป็นเช่นนั้น ในกัณฑ์กุมาร ตอนชูชกเขียนตีกัณฑ์หาชาติผู้ฟังก็นึกเกลียดชูชก

8. วิมหยา (อัพภูตรส) รสตื่นเต้น ประหลาด หลากใจ นึกไม่ถึงว่าจะมีจะเป็นได้ นึก อัศจรรย์ในความสามารถ ในความพยายามของถ้อยคำ ในอุบาย ในศิลปะ ในวิทยาคุณ ในสุปฏิบัติ แห่งขันติ เมตตา และกตัญญู และในฉันทสมบัติซึ่งยากที่บุคคลทั่วไปจะทำได้ ในกัณฑ์กุมารตอน พระเวสสันดรบำเพ็ญทาน โลกธาตุก็เกิดกัมปนาทหวาดหวั่นไหว เป็นที่อัศจรรย์เป็นอย่างนัก

9. สมะ (सानตีส) รสสงบ เป็นรสสำคัญซึ่งเรื่องทุกเรื่องต้องมี ด้วยเป็นอุดมคติของ เรื่องทั้งหลาย เป็นจุดที่มุ่งหมายของทางโลกทางธรรม เพราะเป็นคุณากรให้ประสบความสำเร็จที่ไม่มีใคร

ปฏิเสธ ทั้งช่วยสร้างนิสัยผู้อ่านผู้ฟังให้รักสงบด้วยโศกหนึ่ง เช่น เกิดเรื่องเดือดร้อนเพราะโจรผู้ร้าย เรื่องก็ต้องจบลงได้ด้วยจับโจร ปราบผู้ร้ายได้ เรื่องเดือดร้อนเพราะสงคราม ก็จบลงด้วยสงบสงคราม เรื่องเวสสันดรชาดกในกัณฑ์ครุฑกัณฑ์เรื่องราวต่างๆ ก็จบลงด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีแต่ความสงบร่มเย็นเพราะทานบารมีของพระเวสสันดร

ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมความเชื่อของคนไทยทางด้านเทศน์มหาชาติในหนังสือเล่าความตามแหล่งจากหนังสือเล่าความตามแหล่ง ของพระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์ สรุปลได้ 2 ประเด็น คือ ประเพณีการเทศน์มหาชาติ และความเชื่อของคนไทยที่ปรากฏในหนังสือเล่าความตามแหล่ง ดังนี้

1. ประเพณีการเทศน์มหาชาติ

หนังสือมหาชาติที่เก่าที่สุดที่ได้พบในเวลานี้ คือมหาชาติคำหลวงซึ่งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีรับสั่งให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตในกรุงศรีอยุธยาแปลและแต่งเมื่อ พ.ศ. 2025-2170 หนังสือมหาชาติคำหลวงไม่ได้แต่งสำหรับเทศน์ แต่แต่งสำหรับสวดให้พระเจ้าแผ่นดินอุบาสกอุบาสิกาฟังในเวลาไปอยู่บำเพ็ญกุศลที่วัดปัจจุบัน ประเพณีการสวดมหาชาติคำหลวงมีเพียงแห่งเดียวคือที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม มีเฉพาะเทศกาลวันเข้าพรรษาในช่วงข้างขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวันข้างแรม 1 ค่ำ กลางพรรษาในช่วงข้างขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวันข้างแรม 1 ค่ำ และออกพรรษาในช่วงข้างขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ และวันข้างแรม 1 ค่ำ รวมทั้งหมด 9 วัน ช่วงวันเข้าพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ทรงฟัง 2 วัน คือ วันขึ้น 15 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ นักสวดใช้ฆราวาส รวม 4 คน แต่งตัวนุ่งผ้าขาวโจงกระเบน ถูงเท้าขาว ใส่เสื้อคอตั้ง ชุดราชปะแตน เรียกว่าราชบัณฑิต ปัจจุบันเป็นหน้าที่ของกรมการศาสนาที่จะต้องฝึกหัดและฝึกซ้อมเพื่อส่งเจ้าหน้าที่ไปสวดมหาชาติคำหลวงที่พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามทุกๆ ปี เพื่อรักษาพระราชประเพณีไว้มิให้สูญหายไป การสวดถือเอาตามแนวของกรุงศรีอยุธยา แต่ทำนองการสวดในปัจจุบันคงเหลืออยู่เพียงกัณฑ์มหาพนกัณฑ์เดียวเท่านั้น

พ.ศ. 2170 ในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม มีการประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งกาพย์มหาชาติขึ้น ลักษณะกาพย์มหาชาตินั้นจะมีคำศัพท์ภาษามคธน้อย มีภาษาไทยมาก คำประพันธ์แต่งเป็นร้อยยาว เรียกว่า “กาพย์มหาชาติ” สันนิษฐานว่าแต่งไว้สำหรับพระเทศน์และการที่พระเทศน์เป็นทำนองต่างๆ นั้นก็อาจจะมาจากการเทศน์อนุโลมตามลักษณะการสวดมหาชาติคำหลวงก็ได้

ประเพณีการเทศน์มหาชาติหรือมหาเวสสันดรชาดกมีมาแต่โบราณกาล เหตุที่นับถือกันว่าเรื่องมหาเวสสันดรชาดกสำคัญกว่าชาดกเรื่องอื่นๆ ก็เพราะบารมีทั้งสิบอย่างของพระ

โพธิสัตว์จะปรากฏบริบูรณ์ในชาตินี้ จึงเรียกกันว่า “มหาชาติ” และถือกันว่าหากผู้ใดฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ หนึ่งพันพระคาถาจบภายในหนึ่งวันแล้วจะได้ผลานิสงส์มาก และนิยมกันว่าเป็นสิริมงคล แม้น้ำที่ตั้งไว้ในมณฑลพิธีก็ถือกันว่าเป็นน้ำมนต์ อันจะบำบัดเสียดจัญไรได้ จึงเกิดประเพณีประชุมฟังเทศน์มหาชาติทุก ๆ ปี ทำเป็นการพิธีอย่างหนึ่งด้วย

เทศน์มหาชาตินั้น ยากที่จะกำหนดอายุแน่นอนว่ามีมาแต่เมื่อใด แต่น่าจะก่อนสมัยอยุธยา หรืออย่างน้อยก็ในสมัยอยุธยา เพราะในสมัยนั้นยังมีหลักฐานปรากฏให้เชื่อได้ว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้นไว้ และยังใช้สวดในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามตราบจนทุกวันนี้

ความนิยมในการจัดเทศน์มหาชาติ ที่เกิดขึ้นเพราะความเชื่อในกุศลทานบารมีอันบุคคลจะได้รับจากการฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีความเชื่อมาแต่โบราณกาล 3 ประการ พอประมวลความได้ว่า

ประการแรก เชื่อกันว่าคัมภีร์มหาชาติ เป็นพระพุทธรูปวิจิตรซึ่งสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสประทานเทศนาแก่พระภิกษุสงฆ์พุทธบริษัท ณ นิโครธาราม กรุงกบิลพัสดุ์ หากผู้ใดได้สดับย่อมเกิดสิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลเป็นกุศลบุญราศีสืบไป

อีกประการหนึ่งเชื่อกันว่า พระศรีอาริย์เมตไตรยเทพบุตร ซึ่งจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ได้มีเทวโองการสั่งพระมาลัยมหาเถระ ให้มาบอกแก่มนุษย์ทั้งหลายในโลกว่า ถ้าผู้ใดปรารถนาประสบกับศาสนาของพระองค์ก็ให้ผู้นั้นฟังเวสสันดรชาดกอันประดับด้วยพระคาถาหนึ่งพันพระคาถาให้จบภายในวันเดียว ให้บูชาด้วยประทีป รูป เทียน ธง ฉัตร สารพัดดอกไม้ ดอกบัว ดอกกุหลาบ จงกลณี ราชพฤกษ์ ให้ครบจำนวนสิ่งละพัน ผลานิสงส์จะทำให้ได้พบศาสนาของพระศรีอาริย์

ประการสุดท้ายการฟังเทศน์มหาชาตินี้ คือองค์พระธรรมกถึกผู้แสดงธรรมจะใช้กระแสเสียงเป็นทำนองอันไพเราะต่างๆ เป็นที่ครึกครื้นรื่นเริง ทำให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาเกิดความปีติซาบซึ้งใจแก่ผู้สดับเป็นอย่างยิ่ง ผู้สดับจะได้ทั้งความรู้และความรื่นรมย์ จึงมักจะเกิดทานบริจาคเป็นอันมากและผู้บริจาคทานนั้นก็ได้รับเสียงแซ่ซ้องสาธุการ เกิดความปีติอิ่มเอิบใจเหมือนมีผลทานเกิดขึ้นทันตาเห็นจึงเป็นที่ชื่นชม ชื่นชอบ ของผู้ฟังโดยทั่วไป

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ย้ายกลับมาเทศน์ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยและพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทตามลำดับ

การตกแต่งเครื่องบูชาเทศน์มหาชาติหลวง เช่น ที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย หลังพระที่นั่งเสวตฉัตรผูกกิ่งไม้ มีดอกไม้ร้อยห้อยย้อยเป็นพวงพุ่มผูกตามกิ่งไม้ทั่วไปบนพระแท่นถม ตั้งพานพุ่มดอกไม้ พานทองสองชั้นขนาดใหญ่ขนาดเล็กเรียงสองแถว ตะบะถมตั้งหย้าแพรก ข้าวดอก

ดอกมะลิ ถั่ว งา และมีพานเครื่องทองน้อยแก้วห้าสำหรับ ตั้งตะเกียงแก้วแทรกตามระหว่างเครื่องทองน้อย ตรงหน้าพระที่นั่งเสวตฉัตรออกไปตั้งหมากพนม พานทองมหากฐินสองพาน หมากพนมใหญ่ พานแว่นฟ้าสองพาน แล้วพานนี้เปลี่ยนเป็น โคมเวียน มีต้นไม้เงินทองตั้งรายสองแถว กระจ่างต้นไม้ดัดลายคราม โคมพโอมแก้วรายตลอดทั้งสองข้าง หน้าแถวมีกรงนกคีรีรูปนึ่งซึ่งติดกับหม้อแก้วเลี้ยงปลาทองตั้งปิดช่องกลาง ปลายแถวตั้งชั้นเทียนคาถาพัน ตามตะเกียงกิ่งที่เสาแขวนฉากเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์ หน้าห้องพระโรงมีซุ้มตะเกียง 4 ซุ้ม มีราชวัติฉัตรชงศุกต้นกล้วยต้นอ้อยตามธรรมเนียม

ในหนังสือวิธานวิเศษ เล่ม 3 หน้า 194 ได้กล่าวถึงการเทศน์มหาชาติว่า “ครั้งปี พ.ศ. 2350 พระเทพมุนี วัดสังข์กระจาย ได้เข้าถวายเทศน์กัณฑ์ชูชกในรัชกาลที่ 1 เจ้าจอมฝ่ายในรับกัณฑ์ ชูชกของพระเทพมุนี วัดสังข์กระจาย การจัดเทศน์มหาชาติครั้งนี้ยิ่งใหญ่นัก”

นอกจากนี้ ในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขายังมีบันทึกว่า มีการเทศน์มหาชาติแก่พระราชกุศลถึงพระเจ้าต่างกรม และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน เจ้าจอมพระสนมเอกมีกำลังพอ ได้ทำกระจำดใหญ่บูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติ 13 กระจำด ตั้งกระจำดหน้ากำแพงมหาปราสาท รายมาถึงหน้าโรงทองนาฬิกาและข้างชานชาลาด้วย ประกวดประชันกันนัก กระจำดคุณแว่นพระสนมเอก แต่งเด็กมีเครื่องแต่งหมดจด ถวายเป็นสิทธิขาดทีเดียว ตามหลักฐานที่ได้พบว่ามี การเทศน์มหาชาติใหญ่ 2 ครั้ง คือ

ครั้งที่ 1 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผนวชเป็นสามเณรนั้น ทรงจำได้ว่าคราวเป็นสามเณร ได้ถวายเทศน์ ยังมีกระจำดใหญ่เป็นรูปเรือสำเภา ซึ่งทำขึ้นที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์เป็นกัณฑ์เทศน์เฉพาะพระองค์ด้วย

ครั้งที่ 2 ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงถวายกัณฑ์เทศน์มหาชาติ กัณฑ์สักกบรรพ เมื่อ ร.ศ.110 ตรงกับวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2434 จัดพระสำเภากระจำดใหญ่ในงานพระราชพิธีเทศน์มหาชาติ จัดขึ้นที่หน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์

ในประเพณีการเทศน์มหาชาติ พระนิพนธ์กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ กล่าวถึงเครื่องกัณฑ์เทศน์ไว้ว่า “เครื่องกัณฑ์นั้นมักมีเครื่องสรรพอาหาร ผลไม้ กับวัตถุปัจจัย คือเงินตราเราดิ ๆ นี้เอง และผ้าไตร อันนี้เป็นธรรมเนียมไม่ใคร่ขาด ที่มีเครื่องบริวารอื่นต่าง ๆ เพิ่มเติมอีกด้วยก็มีมาก บริวารสำหรับมหาชาติที่ถือว่าถูกแบบแผนนั้น มักจัดเป็นจตุปัจจัย เสื้อสาธ อาสนะ และไม้กวาด เลื่อย ลีว ขวาน อนุโลมในเสนาสนะปัจจัย ยา และเครื่องยาต่าง ๆ น้ำผึ้ง น้ำตาล อนุโลมในศิลาปัจจัยบริวาร”

เมื่อพระขึ้นเทศน์บนธรรมมาสน์ หรือเมื่อเทศน์จบลงจากธรรมมาสน์ ก็จะมีปี่พาทย์รับ ต้องใช้วงปี่พาทย์ เพราะเพลงบรรเลงล้วนเป็นเพลงหน้าพาทย์ทั้งสิ้น จำเป็นต้องใช้ตะโพน กลอง เป็นเครื่องเคาะจังหวะ

พระครูวินัยธรรมานพ ปาละพันธ์ อธิบายไว้ในหนังสือเล่าความตามแหล่ง เรื่องเพลง หน้าพาทย์ว่า

“เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบอากัปกิริยาของตัวโจนละคร เช่น เวลาจะไปไหนมาไหน ก็มีเพลงเชิด จะร้องให้เสรำ โศกก็มีเพลงโอด จะแปลงตัวก็มีเพลงตระนิมิต จะนอนก็มีเพลงตระนอน ตัวละครสำคัญจะเดินทางไกลก็เสมอ เช่น เสมอมาร เสมอดีนนง เสมอ เถร ถ้าพระขึ้นธรรมมาสน์เทศน์ต้องใช้เพลงสาธุการ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย และอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลงมายังโรงพิธีเพื่อฟังพระธรรมเทศนา และเมื่อเทศน์จบต้องบรรเลงเพลงประจำกัณฑ์ตามจุดเด่น แห่งท้องเรื่องของกัณฑ์นั้นๆ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงประทานไว้ครบ 13 กัณฑ์ คือ

- 1) กัณฑ์ทศพร (19 พระคาถา) เพลงสาธุการ พระนางผุสดีพระมเหสีพระอินทร์ ขอพร 10 ประการ
- 2) กัณฑ์หิมพานต์ (134 พระคาถา) เพลงดวงพระธาตุ โทณพราหมณ์เอาทะนาน ดวงพระธาตุแจกจ่ายกษัตริย์ เป็นเพลงฉิ่ง บรรเลงโดยใช้ตะโพน กลอง ประกอบจังหวะ จุดเด่นของ กัณฑ์อยู่ที่การประทานช้างปัจจัยนาเคนทร์
- 3) ทานกัณฑ์ (209 พระคาถา) เพลงพญาโศก พระนางผุสดีเข้าไปกราบทูลขอ พระราชทานอภัยโทษก็ไม่โปรดให้ พระนางและพระสนมคร่ำครวญ
- 4) กัณฑ์วนประเวศน์ (57 พระคาถา) เพลงพญาเดิน สี่กษัตริย์เสด็จดำเนินไปหา วงกต
- 5) กัณฑ์ชูชก (79 พระคาถา) เพลงเช่นเหล่า ใช้ประกอบอากัปกิริยากินเลี้ยงและ มีการดื่มสุรามาย หรืออาการเดิน โขเซงของภูตผีปีศาจจำพวกเปรต บางที่ใช้ค้ำคาวกินกล้วย
- 6) กัณฑ์จุลพน (35 พระคาถา) เพลงรวสามลา หรืออุกพาทย์ ใช้ประกอบ การ แผลงฤทธิ์ หรือการพิลึกพิลั่นต่างๆ
- 7) กัณฑ์มหาพน (80 พระคาถา) เพลงเชิดกลอง พระอภัยมณีชี้ทางให้ชูชก เดินทาง
- 8) กัณฑ์กุมาร (101 พระคาถา) เพลงโอดสลับกับเชิดฉิ่ง ชูชกเมียนตี 2 กุมาร ขณะพาเดินทาง

9) กัณฑ์มัทรี (90 พระคาถา) เพลงทยอยโอด พระนางมัทรีตามหาสองกุมารจน
สลบลง

10) กัณฑ์สักกบรรพ (43 พระคาถา) เพลงกล่อม ประกอบการเหาะของพระอินทร์

11) กัณฑ์มหाराช (69 พระคาถา) เพลงกราวนอก การยกทัพของฝ่ายมนุษย์

12) กัณฑ์ฉกษัตริย์ (36 พระคาถา) เพลงตระนอน หกษัตริย์พบกันทรงพระ
กันแสงจนสลบไปทั้งหมด

13) นครกัณฑ์ (48 พระคาถา) เพลงทะแยกลองโยน ใช้เป็งมางประกอบจังหวะ
เป็นเสียง เป็ง – พรวด

เมื่อสิ้นสุดงาน ปี่พาทย์จะบรรเลงเพลงกราวรำต่อ เป็นการอนุโมทนาบุญแก่ผู้ที่มี
ร่วมในการกุศล พระภิกษุสวดคถาสัพพีแล้วเป็นอันเสร็จสิ้นงาน”

จะเห็นได้ว่าประเพณีการเทศน์มหาชาติมีคุณค่า สร้างความสามัคคีที่ ช่วยส่งเสริม
การเสียดละ การร่วมแรงร่วมใจของคนในสังคม ดังนั้นพุทธศาสนิกชนทั้งหลายต้องช่วยกันรักษา
ประเพณีการเทศน์มหาชาติไว้ให้ยั่งยืนสืบไป

2. ความเชื่อ

ความเชื่อในการฟังและการที่ได้บูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติ ความเชื่อแบบพุทธ ความ
เชื่อแบบพราหมณ์ และความเชื่อในเรื่องผี จากหนังสือเล่าความตามแหล่ง สรุปลงได้ ดังนี้

2.1 ความเชื่อในการฟังเทศน์มหาชาติ การตั้งใจฟังเทศน์มหาชาติให้จบเพียงวันเดียว
ครบบริบูรณ์ ทั้ง 13 กัณฑ์ จะได้อานิสงส์เป็นเหตุให้สำเร็จความปรารถนาทุกประการดังนี้

1) เมื่อตายจากโลกนี้แล้ว จะมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า พระนามว่า ศรีอริย
เมตไตรยในอนาคต

2) เมื่อดับขันธไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จะเสวยทิพยสมบัติมโหฬาร

3) เมื่อตายไปแล้วจะไม่ตกนรก

4) เมื่อถึงยุคพระพุทธเจ้าพระนามว่า ศรีอริยเมตไตรย จะได้จุติไปเกิดเป็นมนุษย์

5) ได้ฟังธรรมต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธองค์ จะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็น

พระอริยบุคคลในบรรพพุทธศาสนา

2.2 ความเชื่อในการที่ได้บูชากัณฑ์เทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ 1000 พระคาถา มี
ดังนี้

ผู้ใดบูชากัณฑ์ทศพร จะได้รับทรัพย์สมบัติดังปรารถนา ถ้าเป็นสตรีจะได้สามี
เป็นที่ชอบเนื้อใจรักใจ ถ้าเป็นบุรุษจะได้ภรรยาเป็นที่ต้องประสงค์ ทั้งจะได้บุตรหญิงชายเป็นคน ว่า
นอนสอนง่าย มีรูปกายงดงาม มีความประพฤติดี กิริยาจาเรียบร้อยทุกประการ

ผู้ใดบุชากัณฑ์หิมพานต์ ย่อมได้ในสิ่งที่ปรารถนาทุกประการ ครั้นตายไปแล้ว จะได้ไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เสวยสมบัติอันโอฬาร มีบริวารแวดล้อมบำรุงบำเรออยู่เป็นนิจ ครั้นจุติจากสวรรค์แล้วจะลงมาเกิดในตระกูลขัตติยะมหาศาล หรือตระกูลพราหมณ์มหาศาลอัน บริบูรณ์ด้วยทรัพย์ศฤงคาร บริวารมากมายนานาประการ เช่น โค กระบือ ช้าง ม้า รถ ยานพาหนะ นับประมาณมิได้ ประกอบด้วยความสุขกายสบายใจทุกๆ อริยาบถ

ผู้ใดบุชากัณฑ์ทานกัณฑ์ จะบริบูรณ์ด้วยแก้วแหวนเงินทอง ทาส ทาสี และสัตว์ สองเท้าสี่เท้า ครั้นตายแล้วจะ ได้ไปเกิดในฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมมากมาย เสวยสุขอยู่ในปราสาทแล้วด้วยแก้ว 7 ประการ

ผู้ใดบุชากัณฑ์วันปเวสน์ จะได้รับความสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า จะได้เป็น บรมกษัตริย์ในชมพูทวีปเป็นผู้ทรงปรีชา เฉลียวฉลาด สามารถปราบอริราชศัตรูให้ย่อยยับไป

ผู้ใดบุชากัณฑ์ชูชก จะได้บังเกิดในตระกูลกษัตริย์ ประกอบด้วยสมบัติอัน ดงงามกว่าชนทั้งหลายจะเจราจาปราศรัยก็ไพเราะเสนาะโสต แม้จะได้สามีภรรยาและบุตรธิดา ก็ ล้วนแต่มีรูปทรงงดงามสวยงาม

ผู้ใดบุชากัณฑ์จุลพน แม้จะบังเกิดในภพใดๆ จะเป็นผู้สมบุรณ์ด้วยทรัพย์บริวาร จะมีอุทยานอันदारคายด้วยดอกไม้หอมตลบไป แล้วจะมีสระโบกขรณีอันเต็มไปด้วยปทุมชาติ ครั้นตายไปแล้วก็ได้เสวยทิพย์สมบัติในโลกหน้าสืบไป

ผู้ใดบุชากัณฑ์มหาพน จะได้เสวยสมบัติในดาวดึงส์เทวโลก และจะได้ลงมาเกิด เป็นกษัตริย์มหาศาล มีทรัพย์ศฤงคารบริวารมาก มีอุทยานและสระโบกขรณีเป็นที่ประพาส เป็นผู้ บริบูรณ์ด้วยศักดิ์านุภาพเฟื่องฟูไปทั่วชมพูทวีป อีกจักได้เสวยอาหารทิพย์เป็นนิจนิรันดร

ผู้ใดบุชากัณฑ์กุมาร ย่อมประสบความสำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนา ครั้นตายไป ได้เกิดในฉกามาพจรสวรรค์ ในสมัยที่พระศรีอริยมเหตไตรยมานูอุบัติก็จะ ได้พบศาสนาของพระองค์ จะได้ถือปฏิสนธิในตระกูลกษัตริย์ ตลอดจนได้สดับรับฟังพระสัทธรรมเทศนาของพระองค์แล้ว บรรลุพระอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้ง 4 ด้วยอนุราสีที่ได้อบรมไว้

ผู้ใดบุชากัณฑ์มัทรี เกิดในโลกหน้าจะเป็นผู้มั่งคั่ง สมบุรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ เป็น ผู้มีอายุยืนยาว ทั้งประกอบด้วยรูปโฉมงดงามกว่าคนทั้งหลาย จะไปในที่ใดๆ ก็จะมีแต่ความสุขทุก แห่งหน

ผู้ใดบุชากัณฑ์สักกบรรพ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยลาภ ยศ ตลอดจนจตุรพิธพรทั้ง 4 ประการ ได้แก่ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาล

ผู้ใดบุชากัณฑ์มหาพรหม จะได้มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้เป็นพระราชา เมื่อจากโลกมนุษย์ไปก็จะ ได้ไปเสวยทิพย์สมบัติใน

ฉกามาพจรสวรรค์ มีนางเทพอัปสรเป็นบริวาร ครั้นบารมีแก่กล้าก็จะได้นิพพานสมบัติอันตัดเสีย ซึ่งชาติชรา พยาธิ มรณะ พ้นจากโอบะทั้งสาม มีการโมฆะ เป็นต้น

ผู้ใคบุชากัณท์กัณท์ตรีย์ จะได้เป็นผู้เจริญด้วยพร 4 ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละทุกๆ ชาติแล

ผู้ใคบุชากัณท์นครกัณท์ จะได้เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวงศาภคณาญาติ ข้าทาสชาย หญิง ภรรยาสามี หรือบิดามารดา เป็นต้น อยู่พร้อมหน้ากันโดยความผาสุก ปราศจากโรคาพาธทั้ง ปวง จะทำการใดๆ ก็พร้อมเพรียงกัน ยังการงานนั้นๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

2.3 ความเชื่อแบบพุทธ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับคุณธรรมทางศาสนา เช่น การเวียนว่ายตายเกิด การทำดีได้ดี การทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งการทำความดีและความชั่วนั้นจะเห็นผลได้ ชัดเจนในตอนสรุปเรื่องหรือประชุมชาดกกลับชาติว่า คนทำความดีเมื่อไปเกิดชาติใหม่ก็เกิดมาดีทุก คน

2.4 ความเชื่อแบบพราหมณ์ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกนี้ ปรากฏในรูปแบบของ พิธีกรรม และวิธีการหลายตอน เช่น การทำนายฝัน และการทำบายศรีสู่ขวัญในกัณท์มหาราช

2.5 ความเชื่อในเรื่องผี ผีมีอยู่ 3 ชนิด ได้แก่

ผีที่ดี คือผีที่คอยปกป้องรักษาเรา เรียกกันโดยทั่วไปว่า เทวดา เช่น รุกขเทวดา เจ้าป่าเจ้าเขา เสือเมืองทรงเมือง ดังนี้ เป็นต้น

ผีร้าย เป็นผีที่คอยหลอกหลอน ขอบกินเครื่อง เช่น เครื่องสังเวช ชอบรับสินบน หากไม่ได้ตามที่ต้องการก็จะคอยทำอันตราย เข้าถึงผู้คนให้เดือดร้อน

ผีที่เป็นซากศพ ได้แก่ คนที่ตายแล้วเราก้เรียกว่าผี ไม่ว่าจะตายโดยวิธีใดก็ตาม

ความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏอยู่ในเรื่องมหาเวสสันดรชาดกหลายกัณท์ เชื่อว่าคนทำ ดีผียอมคอยปกป้องรักษา จึงกล่าวถึงผีที่ดี ผีที่คอยปกป้องรักษา คอยช่วยเหลือพระเวสสันดรบ้าง คอย คลใจชาวเมืองบ้าง หรือคอยปกป้องรักษากัณท์มหาชาติในกัณท์มหาราชบ้าง ดังนี้ เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาเนื้อหาเหล่าเทศน์มหาชาติ จากหนังสือเล่าความตามแหล่ง มีประเด็นการ ค้นพบที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ที่มาของแหล่งเทศน์มหาชาติ

การเริ่มมีเทศน์มหาชาติในเมืองไทยนั้น ยากที่จะกำหนดอายุแน่นอนว่ามีมาแต่เมื่อใด แต่น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังที่มีหลักฐานปรากฏในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 จารึกสุโขทัย หรือศิลาจารึกนครชุม หลักที่ 3 สมัยพญาลิไท ว่า “พระมหาชาติ หากคนสวดแลมิได้เลย”

การเทศน์มหาชาติได้แพร่กระจายไปสู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าการเทศน์มหาชาติมีทั้งภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน ถิ่นกลาง และถิ่นใต้ แต่ละถิ่นจะใช้เนื้อหามหาเวสสันดรชาดกเรื่องเดียวกัน แต่ละถิ่นมีความเชื่อเช่นเดียวกันว่า หากฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ภายในวันเดียว จะได้รับบุญกุศลมากถึงขั้นตายได้ไปสวรรค์ไม่ตกไปสู่อบายภูมิ แต่สิ่งที่ต่างกันออกไปก็คือ ภาษาประจำถิ่น ลีลาการเทศน์แหล่ง การสอดแทรกเนื้อหา และศาสนพิธี ซึ่งแต่ละถิ่นจะนำไปปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน สอดคล้องกับ ฟรานซ์ (Franz, 1995, หน้า 15) นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมันที่กล่าวถึงการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง โดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ จึงไม่น่าแปลกใจที่จะเห็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมการเทศน์มหาชาติเข้าไปสู่ชาวพุทธในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศอินเดีย และประเทศเวียดนาม การเทศน์มหาชาติจึงเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ชุมชนที่ได้รับการผลิตซ้ำตลอดเวลาเพื่อสืบทอดโดยมีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ มีพระสงฆ์เป็นตัวกลางในการนำเสนอและถ่ายทอดคุณธรรมในศาสนามีอัตลักษณ์ชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น ซึ่งสอดคล้องกับ เรย์มอนด์ (Raymond, 1974, p. 5) ที่มองว่าวัฒนธรรมต่างๆ ล้วนได้รับการผลิตซ้ำตลอดเวลาในทุกสถานที่ หากวัฒนธรรมนั้นไม่ได้รับการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดต่อไป วัฒนธรรมนั้นก็จะมีอายุสั้นแล้วสูญหายไป ดังนั้นการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมโดยมีอัตลักษณ์ชุมชนเป็นหัวใจสำคัญในการถ่ายทอด จึงเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนของวัฒนธรรมหนึ่งๆ และเป็นหลักประกันความต่อเนื่องยืนยาวของวัฒนธรรมนั้นๆ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ จัดเป็นงานประเพณีของคนโดยส่วนรวมมีวัดเป็นแกนกลาง โดยมีชุมชนรอบๆ วัด เป็นผู้มีส่วนร่วมทำให้ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับวัด คนในชุมชนมีความสามัคคีกัน คนในชุมชนมีจิตใจดี มีความเสียสละ รายได้จากการจัดงานนำไปช่วยเหลือชุมชน/โรงเรียน/วัด เพื่อให้งานเกิดความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ ผู้จัดควรมีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับองค์ประกอบทางด้านพิธีกรรม พิธีสงฆ์ พระนักเทศน์ ผู้ฟัง การจัดเตรียมสถานที่ เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธี ตลอดจนการบริหารจัดการต่างๆ ที่จะทำให้ผู้คนเลื่อมใสและศรัทธา

ในงานประเพณีเทศน์มหาชาติอันเป็นลักษณะภูมิปัญญาไทยที่กรมศิลปากร (2545, หน้า 15) จำแนกประเภทไว้พอสรุปได้ว่าพิธีกรรมต่างๆ จะมีศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีแฝงอยู่ ซึ่งจะเป็นตัวชี้ที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิตวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ

ช่วงเวลาในการจัดเทศน์ แต่เดิมนิยมจัดในช่วงเข้าพรรษา ที่ตรงกับวันพระซึ่งสอดคล้องกับวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ที่กล่าวถึงการจัดเทศน์มหาชาติในช่วงเดือนสิบที่วัดป่าเลไลยก์จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นช่วงเข้าพรรษา นอกจากนี้แล้วการจัดเทศน์มหาชาติสะท้อนให้เห็นการแสดงความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันของชุมชน

“อยู่มาปีระกาสัปดาห์	ทยกในเมืองสุพรรณนั้น
ถึงเดือนสิบจวนสารทงฆาดวัน	คิดกันจะมีเทศน์ด้วยศรัทธา
พระมหาชาติทั้งสิบสามกัณฑ์	วัดป่าเลไลยก์นั้นวันพระหน้า
ตาปะขาวเฒ่าแก่แซ่กันมา	พร้อมกันนั่งปรกษาที่วัดนั้น”

ระยะเวลาในการจัดแต่เดิมนิยมจัด 3 วัน คือเทศน์คาถาพันเป็นภาษาบาลีล้วน 1 วัน เทศน์มหาชาติร้อยยาวหรือมหาชาติกลอนเทศน์ 1 วัน และเทศน์อริยสัจสี่ อีก 1 วัน ต่อมากระทำการในช่วงออกพรรษาพ้นหน้ากฐินไปแล้ว คือ ระหว่างเดือนสิบเอ็ดถึงเดือนอ้าย หรือถึงเดือนสี่ ซึ่งอาจเป็นช่วงข้างแรมก็ได้ แต่มักจะให้ตรงกับวันพระ ระยะเวลาการเทศน์อาจใช้เวลาเพียง 1-2 วันก็ได้ โดยเทศน์เรียงกัณฑ์แบบต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีการจัดการเทศน์มหาชาติเป็นพิเศษซึ่งไม่เป็นไปตามกำหนดฤดูกาล โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดเพื่อหาเงินเข้าวัด โดยจัดกันตลอดปีแล้วแต่ความสะดวกหรือแล้วแต่พระเทศน์มหาชาติจะกำหนดให้ นั้นหมายความว่า พระเทศน์ที่มีชื่อเสียงที่เป็นที่ต้องการมีเวลาว่างเมื่อใดก็จัดเมื่อนั้น ตรงนี้จึงเป็นเหตุให้ประเพณีเทศน์มหาชาติคลาดเคลื่อนไม่เป็นที่ไปตามแบบโบราณ ซึ่งพระนักเทศน์มหาชาติเองก็ไม่ได้รู้ตัวว่าเป็นผู้ทำลายขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย ผลที่ตามมาคือ จำนวนผู้ฟังลดลง ถ้าดูตามเหตุผลจะพบว่า แต่เดิมการจัดเทศน์มหาชาติจะจัดตามวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันพระ ซึ่งพุทธศาสนิกชนมาทำบุญกันที่วัดเป็นประจำอยู่แล้วจึงมีจำนวนผู้ฟังเป็นจำนวนมาก แต่การจัดเทศน์มหาชาติในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ตรงกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้ฟังมีภารกิจอื่นๆ ไม่สามารถมาฟังได้ จึงทำให้จำนวนผู้ฟังลดลง บางหน่วยงานจัดเทศน์ ต้องมีการเกณฑ์คนมาฟังเทศน์ นี้ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การเทศน์มหาชาติเสื่อมลง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาการແຫ່ທະນັມຫາชาติ เป็นวัฒนธรรมของไทยที่จำลอง วรรณกรรมของเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ ลงในสายเลือด การบริจาทาน การกตัญญูต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ การແຫ່ທະນັມຫາชาติเป็นการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนทางด้านวัฒนธรรม ด้านวัตถุ จิตใจ สุนทรียภาพตลอดถึงทำนอง ลีลา ภาษา และจังหวะ ช่วยให้ความเข้าใจแบบแผนประเพณี วัฒนธรรมที่งดงาม ทั้งยังช่วยให้เกิดการสร้างสรรค์จินตนาการอันมีเหตุผลสำหรับเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้ามีพ่อแม่ ครูอาจารย์ทั้งทางศาสนาและทางโลกการศึกษา เป็นผู้นำความสนใจ ในการฟัง การคิด การอบรมแล้ว เชื่อแน่ว่าเราจะได้ผู้มีความรู้ในเนื้อหาสาระ ที่สามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นคติธรรมนำไปสู่การพัฒนา เข้าใจชีวิตอย่างมีคุณค่า เข้าใจความ เสียสละ ความสามัคคี ความมีคุณธรรม หลายอย่างหลายประการ ฯลฯ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้สู่ ชุมชนดังกล่าว จะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพขององค์ประกอบ 4 ประการ ตามทฤษฎีสี่เสาของเดวิด (David, 1960, p. 54) ได้แก่ผู้ส่งสาร (พระเทศน์) สาร (วรรณกรรมเทศน์มหาชาติ) สื่อ (ทำนองແຫ່ທະນັມຫາชาติ) และผู้รับสาร (ผู้ฟังเทศน์)

สภาพปัจจุบันของการเทศน์มหาชาติ มีประเด็นการค้นพบที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้ ปัจจุบัน ผู้จัดการการจัตเทศน์มหาชาติไม่ได้คิดจัดงานเพื่อรักษาประเพณี หรือเพื่อ บุญกุศลเหมือนแต่กาลก่อน แต่เป็นการจัดเพื่อหาเงิน การจัตเทศน์มหาชาติ จึงกลายเป็นธุรกิจไป ความศรัทธาที่เคยมีกับเทศน์มหาชาติมาแต่ก่อนก็ค่อยๆ หายไป ดังนั้น ปัญหาที่ตามมาก็คือ มีการ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเทศน์ให้รวบรัดขึ้น การนิมนต์พระเทศน์มักใช้ระบบพวกพ้องมากกว่า ความสามารถ บางครั้งจัดแบบเทศน์มหาชาติทรงเครื่องโดยใช้ตัวแสดงประกอบ หรือมีลิเก ประกอบ ซึ่งเล่นกันเกินเลยไป ดูแล้วไม่เหมาะกับสมณะสาธูป ทางด้านเนื้อหาสอดแทรกเนื้อหาอื่น ที่มีได้มุ่งสอนคุณธรรมและจริยธรรม ทางด้านทำนองແຫ່ มีได้มีผู้ใดกล่าวถึงทำนองเทศน์ มหาชาติอย่างชัดเจน พระเทศน์มหาชาติไม่ได้หัดเทศน์อย่างจริงจัง จึงจำเนื้อหา จำทำนองไม่ได้ บางรูปเทศน์ “ร้อยเนื้อทำนองเดียว” กล่าวคือ ไม่ว่าจะเทศน์กัณฑ์ใด เนื้อหาอย่างไร ก็ใช้ทำนอง เดียวกันเป็นต้น นอกจากนี้ พระเทศน์มหาชาติไม่มีความสามารถในการแต่งคำประพันธ์ จึงไม่มีการพัฒนาทำนอง ใหม่ๆ การเทศน์ແຫ່หาผู้สืบทอดยาก เนื่องจาก “ແຫ່” เป็นทำนองที่ฝึกฝนได้ ยาก ผู้ที่จะແຫ່ได้อย่างถูกต้องทำนอง จะต้องมีการพรสวรรค์ในเรื่องเสียงต้องกังวานแจ่มใส ต้องเป็นผู้มี น้ำเสียงอันไพเราะ และสามารถสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้โดยง่ายในเวลาอันจำกัด ผู้ฟังจะได้รับคุณธรรม และอรรถรสจากการฟังไปพร้อมๆ กับการชื่นชมในท่วงทำนองที่ซาบซึ้ง ซึ่งทฤษฎีว่าด้วยหลักการ ร้องทั่วไป กล่าวว่า การขับร้องนอกจากจะเป็นการใช้ภาษาของแต่ละชาติแต่ละภาษาเป็นของตนเองแล้ว ภาษาของเสียงเหล่านั้น ย่อมเป็นภาษาที่มีความไพเราะกว่าการออกเสียงในภาษาอย่างธรรมดา (สุพรรณิ เหลือบุญชู, 2541, หน้า 13) ดังนั้นจึงเป็นการยากสำหรับผู้ที่ต้องการจะสืบสานให้ถูกต้อง

ตามต้นฉบับเดิม จึงทำให้เหล่าเกือบจะสูญหายเพราะไม่มีผู้ใดใครจะสืบทอด การละเลยการทำบุญ มหาชาติอาจเป็นเพราะประชาชนประสบปัญหาเศรษฐกิจจึงให้ความสนใจในด้านประกอบอาชีพ จนละเลยด้านการพัฒนาจิตใจ ไม่ใคร่สนใจในการฟังเทศน์มหาชาติ กอปรกับการเหล่าเป็นศิลปะที่ ต้องมีการฝึกฝนด้วยความอดทนและต้องอาศัยประสบการณ์เพื่อทำให้เกิดความชำนาญ เมื่อ พระสงฆ์ขาดประสบการณ์และทักษะ จึงทำให้เหล่าซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่า อันเป็นมรดก ทางวัฒนธรรมไทยถูกละเลยไปด้วย

อย่างไรก็ตามความศรัทธาของการเทศน์ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับพระนักเทศน์ หากพระ นักเทศน์เป็นพระที่มีบุคลิกเป็นกันเองยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีความรู้ ความสามารถ มีปฏิภาณไหวพริบ สามารถหยิบยกสถานการณ์เฉพาะหน้ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยสามารถนำเนื้อหาในแต่ละกัณฑ์มาบูรณาการเข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันได้ ประชาชนก็จะเกิด ความเลื่อมใส และศรัทธา

อนึ่ง โครงสร้างของสังคมไทยนั้นเป็น โครงสร้างที่มีระเบียบกฎเกณฑ์กำหนดลัทธิ หน้าที่และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ ให้ปฏิบัติตาม เช่น ระบบการผลิต ระบบครอบครัว ระบบการเมือง การปกครอง ระบบความเชื่อทางศาสนาและการศึกษาอบรมที่ให้แก่สมาชิกของ สังคม ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบต้องเกื้อกูลกัน ประเพณีการเทศน์มหาชาติเป็นวิธีหนึ่งที่จะสอนให้ สมาชิกในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในระเบียบของสังคม มีการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบันได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของ Talcott (1991) ที่ว่าสังคมเป็นระบบที่ซับซ้อน ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และมีส่วนที่พึ่งพากัน แต่ละ ส่วนของสังคมจะมีอิทธิพลต่ออีกส่วนหนึ่งของสังคม แต่ละส่วนของสังคมคงอยู่ได้เพราะมีหน้าที่ที่ จะต้องดำเนินการเพื่อจะบำรุงรักษาให้สังคมคงอยู่หรือเกิดเสถียรภาพของสังคมทั้งสังคม ความคง อยู่ของแต่ละส่วนของสังคมสามารถอธิบายหน้าที่ในสังคมโดยรวมได้ สังคมทุกสังคมมีกลไกที่ บูรณาการซึ่งกันและกัน กลไกหนึ่งที่สำคัญคือ ความเชื่อ ค่านิยม ที่สมาชิกในสังคมมีต่อสังคม เช่น ความเชื่อและค่านิยมในการจัดเทศน์มหาชาตินี้ พุทธศาสนิกชนเชื่อกันว่าเป็นพุทธวัจนะ จึงพร้อมที่ จะปฏิบัติตามคุณธรรมที่ปรากฏในเรื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะและการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ มีดังนี้

1.1 ในทศชาติชาดก มีทั้งหมด 10 ชาดก ควรนำชาดกที่นอกเหนือจากเวสสันดรชาดก อีก 9 ชาดก มาแนะนำเสนอ โดยแต่งเป็นคำประพันธ์มีการเทศน์สอนเช่นเดียวกับมหาชาติ นำร่องแต่ง

คำประพันธ์ และเทศน์ชาติโคชาติหนึ่งก่อน ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน เช่น วิทยาลัย โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ ฯ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมแห่งท้องถิ่นและทำนองราษฎรให้เป็นสากล ถือว่าเป็นการเกิดองค์ความรู้ใหม่

2.2 ควรศึกษาและเปรียบเทียบองค์ความรู้ของการเทศน์มหาชาติแต่ละภาค

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี